

<https://doi.org/10.30563/turklad.1376443>

İntihal / Plagiarism

This article was checked by

programında bu makale taranmıştır

Makale Bilgisi / Article information

Makale Türü / Article types	: Araştırma Makalesi / Research article
Geliş Tarihi / Received date	: 15.10.2023
Kabul Tarihi / Accepted date	: 06.12.2023
Yayın Tarihi / Date published	: 20.12.2023

Atıf / Citation

Karul, Ü. (2023). Bir Dil İçi Aktarım Örneğinin Söz Varlığı Bakımından Karşılaştırılması: Ey Turk Uyg'on. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi / International Journal of Turkic Dialects (TÜRK LAD)*. 7. Cilt, 2. Sayı, 501-509.

**BİR DİL İÇİ AKTARIM ÖRNEĞİNİN SÖZ VARLIĞI BAKIMINDAN
KARŞILAŞTIRILMASI: EY TURK UYG'ON**
A vocational comparison of an internal translation example: ey turk uyg'on
ÜMİT KARUL¹

Öz

Soyvetler Birliğinin dağılması ile bağımsızlıklarına kavuşan Türk devletleri ile Türkiye Cumhuriyeti arasında siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkiler 1990'lı yıllardan itibaren hız kazanmıştır. Bu gelişmelerden edebiyat ve dil çalışmaları da etkilenmiştir. Yazarlar, şairler ve akademisyenler çeşitli eserleri Türk lehçeleri arasında aktarma çalışmalarına başlamıştır. Türkiye Türkçesinden diğer Türk lehçelerine ve bu lehçelerden Türkiye Türkçesine aktarmaların başlaması ve artması bu konu üzerinde bilimsel araştırmaları da gerekli kılmıştır. Zira lehçeler arası aktarmalarda çeşitli birtakım sorunlar ve zorluklar ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle bu alanda yapılan dil bilimsel çalışmalar bu sorunları tespit edip çözüm üretmeyi hedeflemiştir.

Bu çalışmada Mehmet Emin Yurdakul'un, Tahir Kahhar tarafından Türkiye Türkçesinden Özbek Türkçesine aktarılan şiirlerinde lehçeler arası/dil içi aktarma sorunları tespit edilmeye çalışılmış ve betimsel istatistik (descriptive statistics) yöntemi kullanılarak bir inceleme yapılmıştır. Dil içi art zamanlı olan bu aktarmada kaynak metin ile hedef metin arasındaki istatistiki tutarlılık çalışmanın esasını oluşturmaktadır. Bu tutarlılıkları tespit edebilmek için çeviri/aktarma stratejilerinden faydalanılarak incelenen aktarmada kelime ve mısra düzeyinde eksiltme, ekleme ve değiştirme işlemleri tespit edilmeye ve bunların istatistiği çıkarılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Özbek Türkçesi, Türkiye Türkçesi, Aktarma, Eksiltme ve Ekleme, Değiştirme

¹ Selçuk Üniversitesi, Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi. Konya/TÜRKİYE.

El-mek: umitkarul@selcuk.edu.tr

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4695-2387>

Abstract

Political, economic and cultural relations between the Turkic States, which gained their independence with the dissolution of the Soviet Union, and the Republic of Turkey have accelerated since the 1990s. Literature and language studies were also affected by these developments. Writers, poets and academics have started to translate various works between Turkic dialects. The beginning and increase of translations from Turkey Turkish to other Turkic dialects and from these dialects to Turkey Turkish has necessitated scientific research on this subject. Because various problems and difficulties arose in translation between dialects. For this reason, linguistic studies in this field aim to identify these problems and produce solutions.

In this study, it was tried to determine the inter-dialect/intra-linguistic translation problems in Mehmet Emin Yurdakul's poems, which were translated from Turkey Turkish to Uzbek Turkic by Tahir Kahhar, and an analysis was made using the descriptive statistics method. In this intralingual diachronic transfer, the statistical consistency between the source text and the target text constitutes the basis of the study. In order to detect these consistencies, translation strategies were used to determine the reduction, expansion and modulation operations at the word level in the examined translation and their statistics were tried to be obtained.

Keywords: Uzbek Turkic, Turkey Turkish, Translation, Reduction and Expansion, Modulation

1. Giriş

Literatürde yaygın olarak bir metnin bir dilden başka bir dile dönüştürülmesine “çeviri”, bir lehçeden başka bir lehçeye dönüştürülmesine ise “aktarma” denmektedir. Aktarmalar lehçeler arası aktarma, lehçe içi aktarma ve bilgisayarlı aktarma olmak üzere üç grupta değerlendirilmektedir. “*Türkiye’de Türk lehçelerinden aktarım çalışmaları, 1990’lı yıllarda Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla yoğunluk kazanmış, ayrıca bu tarihten itibaren aktarımlarda yaşanan sorunlar üzerine çalışmalar da yapılmaya başlanmıştır* (Yavuz, 2018:216). Bunda Türk dünyası üzerindeki sosyal ve siyasi baskının ortadan kalkmasının olumlu etkisinin olduğunu söyleyebiliriz. Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla birlikte bağımsızlıklarını kazanan Türk Cumhuriyetleri ile Türkiye arasında kültürel ilişkiler artmıştır. Kültüreş ilişkilerin artmasıyla birlikte dil alanında da önemli gelişmeler yaşanmıştır (Doğru, 2018). Bu gelişmelerin başında Türk lehçeleri arasında metin aktarmaları gelmektedir. Bu aktarmaları inceleyen kuramsal çalışmalar da bu gelişmeleri takip etmiştir. Lehçeler arası aktarmaları inceleyen araştırmacılar tez, makale ve bildiriyle dil biliminin bu alanına katkı sunmaya devam etmektedirler. Ahmet Bircan Ercilasun, Halil Açıkgöz, Osman Türkay, Tuncer Gülensoy, Yusuf Gedikli, Sabahattin İsmail, Oraz Yağmur, Tahir Kahhar ve nicelerinin bu alanda önemli çalışmaları mevcuttur. Aktarmaları bilimsel olarak inceleyen araştırmacılar, incelemelerini genellikle dört ölçüt temelinde yapmaktadırlar. Bunları; ek düzeyinde inceleme, kelime düzeyinde inceleme, söz dizimi düzeyinde inceleme ve deyimlerin aktarımı incelemesi olarak belirtebiliriz (Eker, 2015:47-51).

Çeviriler ve aktarmalar milletler arasında bir kültür köprüsü görevi görür. Özellikle aynı dil ailesine mensup milletlerin kullandıkları lehçeler arasında yapılan aktarmalar, kültürel yakınlaşmanın sağlanmasını ve gelişmesini sağlar. Bu bağlamda Türk millî kültürü içerisinde önemli bir yer tutan ve iyi değerlerin gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan başta masal, destan, efsane, halk hikâyesi gibi millî kültür unsurlarının yanı sıra Türk milletine atfedilen Orhun Yazıtları, Divanu Lügati’t Türk, Kutadgu Bilig gibi kült kaynaklar da bulunmaktadır (Kaplan ve Peker, 2022:429). Adını saydığımız tüm bu kaynaklar için aktarmalar ve aktarmaların niteliği önem kazanır. Aktarmanın seviyesi, aktarıcının kaynak lehçeden hedef lehçeye yaptığı aktarmada söz konusu eseri hedef lehçede yeniden yazma becerisinin incelenmesi, bu sahanın önemli konularındandır. Bu münasebetle aktarıcının bu işteki

maharetinin niteliklerinin tetkik edilmesi, aktarmanın hangi derecede yapılabildiğinin, yani başarısının değerlendirilmesine imkân sağlar (Yelok, 2014:69).

Alan (2022) çalışmasında *alanyazınında dil / lehçe içi çeviriler genellikle aktarma terimiyle ifade edilmektedir* demektedir. Çalışmamızda Türkçenin bütünlüğü ve özellikleri göz önünde bulundurularak çalışmamıza konu olan dönüştürme işlemleri bir dil içi aktarma olarak değerlendirilecektir. Çalışmanın temelini “Ey Turk Uyg'on” adı ile yayımlanmış şiir aktarmalarında hedef metnin kaynak metin ile olan tutarlılığı, kelime ve mısra eksiltme, ekleme ve değiştirme istatistiğinin tespit edilmesi oluşturmaktadır.

2. Tahir Kahhar ve Ey Turk Uyg'on

Özbekistan'da tanınmış bir şair, bilim adamı ve tercüman olan Tahir Kahhar, 1953 yılında Namangan ilinin Törekorgan ilçesinde doğdu. 1975'te Toshkent Üniversitesi Jurnalistika Fakültesi'ni bitirdi. Sonra Özbekistan Radyosunda, “Sharq Yulduzi” dergisinde editörlük ve bölüm müdürlüğü, G'afur G'ulom'da (G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi) baş editör yardımcılığı yaptı. Birçok çalışması bulunan Kahhar, Türk diline ciddi katkıları olan bir bilim adamıdır.

Tahir Kahhar'ın şiirlerinde, ilmî makalelerinde ve uluslararası sempozyumlardaki bildirilerinde millî duygu ve düşünceler ön plana çıkmaktadır. Tanınmış bir şair ve bilim adamı olmasının yanı sıra Kahhar, aynı zamanda mahir bir tercüman olarak dünya edebiyatının bazı önemli eserlerini Rusçadan çevirmiş ve Türk lehçelerinden Özbek Türkçesine aktarmıştır.

Çalışmaları ile Türkiye ve Özbekistan arasında bir köprü tesis edilmesinde büyük katkıları olan Kahhar, tüm Türk dünyasında tanınmış bir aydındır ve Türk dünyasına hizmet ödülü almıştır. Tahir Kahhar 1995 yılında Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı'nın görevlendirmesiyle Ankara'da “Çağdaş Özbek Şairleri” antolojisini yayımlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı tarafından 2000 yılında basılan 32 ciltlik “Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi”nin Özbek edebiyatına dair üç ciltten ibaret kısmı (14, 15, ve 16. ciltler) Tahir Kahhar'ın öncülüğünde Mustafa Canpolat, Şuayip Karakaş, Bayram Orak, Rıdvan Öztürk ve Ertuğrul Yaman gibi isimlerin katkılarıyla hazırlanmıştır (Babahan, 2013).

1991'de Özbekistan, SSCB'den ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiştir. 1997'de Tahir Kahhar'ın, Türk şairlerinin bağımsızlık metaforu (Yeşilçiçek ve Sakallı, 2013) geleneğine uyarak Millî Şair Mehmet Emin Yurdakul'un “Ey Türk Uyan” adlı şiirinin de aralarında olduğu şiirleri “Ey Turk Uyg'on” adıyla Özbek Türkçesine aktarması dikkate değerdir. Tahir Kahhar'ın Türkiye Türkçesinden Özbek Türkçesine aktardığı bu eser, Kiril alfabesiyle 1997'de Taşkent'te yayımlanmıştır. Tahir Kahhar'ın bu eseri, başlığı olmayan bir sayfalık takdim ve “Mehmed Emin Yurdaqul” başlıklı bölümün ardından Yurdakul'un şiirlerinden seçilen 28 şiirden oluşmaktadır. Eserin tamamı 63 sayfadan müteşekkildir. Eserin 4 sayfalık Mehmed Emin Yurdaqul bölümünde 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında Türk edebiyatında önemli yerleri olan bazı yazar ve şairlere kısaca değinen Kahhar, sonrasında Mehmet Emin'in hayatını anlatmaktadır. Ayrıca eserini Mehmet Emin'in en beğenilen şiirlerinden seçerek oluşturduğunu kaydetmektedir.

3. Yöntem

Bu çalışma, bir dil içi aktarma örneği olan Tahir Kahhar'ın “Ey Turk Uyg'on” adlı eserinin kelime düzeyinde incelenmesi esas alınarak oluşturuldu. İnceleme yapılırken betimsel istatistik (descriptive statistics) yöntemi uygulandı. Bu yöntemde elde edilen veriler, önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden sonuç ilişkileri irdelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır (Çalık ve Sözbilir, 2014). Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 224).

Bu çalışmada gerçekleştirilen analizin malzemesini çeviri stratejilerinden olan “eksiltme ve ekleme (*reduction and expansion*) ile değişim (*modulation*)” stratejileri oluşturmaktadır.

Eksiltme, kaynak metinde yer alan unsurlara hedef metinde yer verilmemesidir. Eksiltmeler, bazen kaynak metnin yetersizliklerini gidermek için başvurulan bir yöntem olarak değerlendirilebilir. Ekleme, kaynak metinde yer almayan unsurlara hedef metinde yer verilmesidir. Eklemeler daha çok kaynak metnin tamiri olarak düşünülebilir, bazı yerlerin daha anlaşılır olması için gerekli olabilmektedir (Alan, 2022:40).

Aktarmayı yapan kişi eksiltme ve ekleme stratejilerini doğru bir şekilde kullandığı takdirde kaynak metin ile hedef metin arasında oluşabilecek anlamsal kopmaları en aza indirebileceği gibi dil içi anlaşılabilirliğin de artmasına katkıda bulunacaktır. Değiştirme, çeviri ifadesinin değişime uğratılması yoluyla mesajın değişik şekilde verilmesidir (Odacıoğlu ve Barut, 2018:1386). Dil içi çevirisi yapılan bir metni incelerken kelime bazında karşılaşılan değiştirme örnekleri bazen eş ya da yakın anlamlı bir kelime ile değiştirme şeklinde olurken bazen de farklı bir kelime ile değiştirme olabilmektedir. Cümle bazında değiştirmelerde de benzer doğrultuda örneklerle karşılaşılmaktadır. Kaynak metnin anlamına uygun olarak değiştirilen mısralara rastlanmaktadır. Ayrıca kaynak metindeki cümlenin hedef metne yeniden yorumlanarak aktarıldığı da görülmektedir.

İstatiksel veriler ortaya çıkarılırken takip edilen yol aşağıdaki örneklerdeki gibidir:

Yurdumuzun İniltisi şiirinden alınan aşağıdaki mısralarda birebir aktarma yapıldığı görülmektedir. Hem kelime bazında hem de mısra bazında değiştirme istatistikleri incelendiğinde kaynak metnin yaklaşık yarısı bu yolla Özbek Türkçesine aktarılmıştır.

Neden, neden kölem olan milletler	Nechun, nedan qulim bo'lgan millatlar
Bana demir ursunlar?	Menga kishan ursinlar?
Hazine'me haraç veren devletler	Xazinamga xiroj bergan davlatlar
Harabeme saltanatlar kursunlar!..	Xarobamga saltanatlar qursinlar?..

Ey Türk Uyan şiirinden alınan aşağıdaki mısra da kaynak metinde yer alan “bir” kelimesine hedef metinde yer verilmemiştir. Bunun gibi örnekler “kelime eksiltme” olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca kaynak metinde yer almayan ama hedef metinde yer verilen “u”, “har” ve “qishloq” kelimeleri “kelime ekleme” olarak değerlendirilmiştir.

Bunu duyan <i>bir</i> millete yaşadığı şehirler,	Buni tuygan millatga <i>u</i> yashagan <i>har</i> kent, <i>qishloq</i>
--	---

Gülsün Artık şiirinden alınan aşağıdaki örnekte görüldüğü üzere kaynak metindeki “vahşi” kelimesi yerine hedef metinde “chor” kelimesi kullanılmıştır. Bunun gibi örnekler “kelime değiştirme” olarak değerlendirilmiştir.

Tâ ki <i>vahşî</i> Rusya'nın kanlı tahtı parçalansın;	Toki <i>chor</i> Rusiyasi parchalansin taxti bilan,
Hürriyete kavuşsun Kafkasyalar, Türkistanlar	Hurriyatga qovushsin Qofqosiyo, Turkistonlar

Bırak Beni Haykırayım şiirinden alınan aşağıdaki mısra, kaynak metnin anlam bağlamına uygun bir şekilde değiştirilerek hedef metne aktarılmıştır. Bunun gibi mısralar “kaynak metne uygun olarak mısra değiştirme” olarak değerlendirilmiştir.

Ben en hakir bir insani kardaş duyan bir rûhum; Ruhim shu: men qardoshim deb bilgum haqir
bo'lsa kim.

Ey Türk Uyan şiirinden alınan aşağıdaki mısraların hedef dile neredeyse anlam bağlantısı kurulamayacak derecede değiştirilerek aktarıldığı görülmektedir. Bunun gibi mısralar “yeniden yorumlama yoluyla mısra değiştirme” olarak değerlendirilmiştir.

Unutma ki, en acıklı bir figan,

Bilki, qayg'u bitar; biroq g'am bilan

Bir kırlangıç kuşu kadar gidemez;

Kun o'tkazmoq yashash emas, ish emas

4. Bulgular

İncelemenin kaynak metnini, Tansel'in 1969'da yayımladığı “Mehmed Emin Yurdakul'un Eserleri – 1 Şiirler” adlı eserinden birebir alınan şiirler oluşturmaktadır. Tahir Kahhar, Yurdakul'un şiirlerinden 28'ini seçerek Özbek Türkçesine aktarmıştır. Bu 28 şiir kaynak dilde toplam 5910 kelimedenden oluşmaktadır. Kahhar'ın Özbek Türkçesine yaptığı aktarma ise 6120 kelimedenden oluşmaktadır. Hedef metnin kaynak metne kıyasla 210 fazla kelime kullanılarak oluşturulduğu tespit edilmiştir.

Tablo-1, kaynak metne göre kelime bazında eksiltme, ekleme ve değiştirme unsurlarının tespit edilen istatistiki verileri ile oluşturulmuştur. Tablo-2 ise söz dizimine yönelik mısra sayısındaki değiştirmenin istatistiki verilerini içermektedir. Tablolarda şiirin adı bölümünde şiirin Özbek Türkçesine yapılan aktarmadaki başlıkları da verilmiştir. Aslı Kiril alfabesi ile yazılan şiirler Latin harfli Özbek alfabesine aktarılırken Öztürk'ün (2016) eserinden yararlanılmıştır.

Tablo-1: Kelime eksiltme, ekleme ve değiştirme istatistikleri

Şiirin Adı	Türkiye Türkçesindeki toplam kelime sayısı	Özbek Türkçesindeki toplam kelime sayısı	Eksiltme sayısı / yüzdesi	Ekleme sayısı / yüzdesi	Değiştirme sayısı / yüzdesi
Cenge Giderken <i>Jangga Ketarkan</i>	89	98	-	9	28
Şehid Yâhud Osman'ın Yüreği <i>Shahid Yoxud Usmonning Yuragi</i>	104	105	4 3,84	5 4,80	22 21,15
Gözyaşım <i>Ko'zyoshim</i>	97	101	3 3,09	7 7,21	34 35,05
Yaşamak Kavgası <i>Yashamoq G'avg'osi</i>	89	93	2 2,25	6 6,74	12 13,48
Yolcu <i>Yo'lchi</i>	92	103	1 1,09	12 13,04	37 40,22
Kur'a Neferi <i>Kuralik Askar</i>	251	259	12 4,78	20 7,97	65 25,90
Vatan Tehlikede <i>Vatan Tahlikada</i>	471	488	18 3,82	35 7,43	111 23,57
Biliniz Ki Ey Gaddarlar <i>Bilingizki, Ey G'addorlar</i>	151	165	7 4,64	21 13,91	57 37,75
Nifak <i>Nifoq</i>	90	88	4 4,44	2 2,22	14 15,56
Ya Bir Mezar, Ya Zindan <i>Yo Bir Mozor, Yo Zindon</i>	82	81	2 2,44	1 1,22	30 36,59
Yurdumuzun İniltisi <i>Yurtimizning İngrog'i</i>	112	108	5 4,46	1 0,89	21 18,75
Felaketler Karşısında <i>Falokat Qarshisida</i>	98	104	2 2,04	8 8,16	29 29,59

Ey Türk Uyan <i>Ey, Turk, Uyg'on</i>	2038	2126	63 3,09	151 7,41	489 23,99
Bırak Beni Haykırayım <i>Erkinga Qo'y, Hayqirayin</i>	80	82	3 3,75	5 6,25	23 28,75
İsmâ'il Gaspirinski'ye <i>İsmoilbek G'aspraliga</i>	171	175	6 3,51	10 5,85	44 25,73
Kur'ân-ı Kerîm <i>Qur'oni Karim</i>	121	131	4 3,31	14 11,57	20 16,53
Şair <i>Shoir</i>	79	80	2 2,53	3 3,80	14 17,72
Benim Ru'yâm <i>Mening Ro'yom</i>	80	82	4 5	6 7,5	21 26,25
Ordu'ya Selâm <i>O'rduga Salom</i>	278	284	7 2,52	13 4,68	27 9,71
Çar'a <i>Chorga</i>	85	87	2 2,35	4 4,71	20 23,53
Gülsün Artık <i>Kulsin Endi</i>	78	84	3 3,85	9 11,54	10 12,82
Millî Ruh <i>Milliy Ruh</i>	87	95	- -	9 10,34	8 9,20
Mefkûre <i>Maşkura</i>	81	86	2 2,47	7 8,64	15 18,52
Tanrı'ya <i>Tengriga</i>	88	95	1 1,14	8 9,09	22 25
Hak <i>Haqiqat</i>	85	86	6 7,06	7 8,24	24 28,24
Türk Dili <i>Turk Tili</i>	88	90	4 4,55	6 6,82	28 31,82
Mustafa Kemal <i>Mustafo Kamol</i>	214	214	12 5,61	12 5,61	52 24,30
Halk <i>Xalq</i>	531	529	24 4,52	22 4,14	156 29,38

Tablo-2: Söz dizimine yönelik mısra sayısındaki değiştirme istatistikleri

Şiirin Adı	Mısra sayısı	Kaynak metnin anlamına uygun olarak değiştirme sayısı / Yüzdesi	Yeniden yorumlama yoluyla değiştirme sayısı / yüzdesi
Cenge Giderken <i>Jangga Ketarkan</i>	20	1 5	4 20
Şehid Yâhud Osman'ın Yüreği <i>Shahid Yoxud Usmonning Yuragi</i>	14	1 7,14	2 14,29
Gözyaşım <i>Ko'zyoshim</i>	19	3 15,79	2 10,53
Yaşamak Kavgası <i>Yashamoq G'avg'osi</i>	14	- -	1 7,14
Yolcu <i>Yo'lechi</i>	16	6 37,50	2 12,50
Kur'a Neferi <i>Kuralik Askar</i>	44	6 13,64	3 6,82
Vatan Tehlikede <i>Vatan Tahlikada</i>	88	9 10,23	2 2,27
Biliniz Ki Ey Gaddarlar <i>Bilingizki, Ey G'addorlar</i>	24	8 33,33	1 4,17
Nifak <i>Nifoq</i>	16	1 6,25	- -
Ya Bir Mezar, Ya Zindan <i>Yo Bir Mozor, Yo Zindon</i>	14	- -	4 28,57
Yurdumuzun İniltilisi <i>Yurtimizning İngrog'i</i>	32	3 9,38	2 6,25

Felaketler Karşısında <i>Falokat Qarshisida</i>	14	2 14,29	4 28,57
Ey Türk Uyan <i>Ey, Turk, Uyg'on</i>	396	31 7,83	42 10,61
Bırak Beni Haykırayım <i>Erkinga Qo'y, Hayqirayin</i>	12	3 25	1 8,33
İsmâ'il Gaspinski'ye <i>İsmoilbek G'aspraliga</i>	32	- -	6 18,75
Kur'ân-ı Kerîm <i>Qur'oni Karim</i>	20	3 15	1 5
Şair <i>Shoir</i>	12	1 8,33	1 8,33
Benim Ru'yâm <i>Mening Ro'yom</i>	14	- -	4 28,57
Ordu'ya Selâm <i>O'rduga Salom</i>	80	5 6,25	2 2,50
Çar'a <i>Chorga</i>	14	1 7,14	1 7,14
Gülsün Artık <i>Kulsin Endi</i>	14	3 21,43	- -
Millî Ruh <i>Milliy Ruh</i>	14	- -	- -
Mefkûre <i>Mafkura</i>	14	1 7,14	- -
Tanrı'ya <i>Tengriga</i>	14	3 21,43	1 7,14
Hak <i>Haqiqat</i>	14	2 14,29	1 7,14
Türk Dili <i>Turk Tili</i>	14	3 21,43	1 7,14
Mustafa Kemal <i>Mustafo Kamol</i>	45	4 8,89	7 15,56
Halk <i>Xalq</i>	112	13 11,61	14 12,50

Tablo-1 incelendiğinde kaynak metinde yer alıp hedef metinde yer almayan (eksiltelen) toplam kelime sayısı 203'tür ve toplam kelime sayısının %3,43'üne karşılık gelmektedir. Kaynak metinde yer almayıp hedef metinde yer alan (eklenen) toplam kelime sayısı 413'tür ve toplam kelime sayısının %6,99'udur. Aktarmada kaynak metne göre değiştirilen toplam kelime sayısı ise 1433'tür ve toplam kelime sayısının %24,25'ine karşılık gelmektedir.

İncelemede yer alan 28 şiiirden 14'ü kelime eksiltme ortalamasının (%3,43) üstünde diğer 14'ü altındadır. 15 şiiir, kelime ekleme ortalamasının (6,99) üstünde, 13 şiiir ise ortalamasının altındadır. 15 şiiir, kelime değiştirme ortalamasının (24,25) üstünde ve 13 şiiir ortalamasının altındadır.

İncelemede yer alan 28 şiiirden Cenge Giderken ve Millî Ruh şiiirleri olmak üzere 2'sinde kelime eksiltme örneği tespit edilememiştir. Hak isimli şiiir (%7,06) kelime eksiltmeye en sık başvurulmuş şiiirdir. Kelime eklemeye en az başvurulmuş şiiir (%0,89) Yurdumuzun İniltisi, en sık başvurulmuş şiiir (13,91) Biliniz Ki Ey Gaddarlar şiiiridir. Kelime değiştirmeye en az başvurulmuş şiiir (%9,20) Millî Ruh, en sık başvurulmuş şiiir (%40,22) Yolcu'dur.

Tablo-2'ye göre 28 şiiirin tamamı 1136 mısradan oluşmaktadır. Toplam mısra sayısının %19,54'ünün değiştirildiği görülmektedir. Bu mısraların 113'ü (%9,95) kaynak metindeki anlam bağlamına uygun olarak aktarıcı tarafından değiştirilmiştir. 109 mısra (%9,60) aktarıcı tarafından hedef dile yeniden yorumlanarak aktarılmıştır. Kaynak metindeki anlama uygun şekilde mısra değiştirmeye en sık başvurulmuş şiiir (37,50) Yolcu'dur. Yeniden yorumlanarak aktarılan mısralara ise en sık (28,57) Ya Bir Mezar Ya Zindan, Felaketler Karşısında, Benim

Ru'yâm şiirlerinde rastlanmaktadır. Millî Ruh şiirinde ise mısra değiştirme metodu kullanılmamıştır.

5. Sonuç

Bu çalışmada “Ey Turk Uyg'on” adıyla Türkiye Türkçesinden Özbek Türkçesine yapılan şiir aktarmaları istatistiksel olarak incelenmiştir. Tablo-1 ve Tablo-2 incelendiğinde aktarıcının iki şiirde kelime eksiltmeye başvurmadığı görülmektedir. Kelime ekleme ve değiştirme metotlarını ise tüm şiirlerde kullanmıştır. Kelime eksiltme metodunun kullanıldığı 26 şiirin eksiltme istatistikleri %1,09 ile %7,06 arasındadır. Tüm şiirlerin kelime ekleme istatistikleri %0,89 ile %13,91 arasındadır. Kelime değiştirme istatistikleri ise %9,20 ile %40,22 arasındadır. İstatistikler arasında standart sapmanın en çok kelime ekleme istatistiklerinde olduğu görülmektedir.

Toplam mısra sayısının %19,54'ünün ve toplam kelime sayısının %24,25'inin değiştirilmesi aktarıcının birebir çeviri yönteminden uzak, serbest bir tutumda olduğunu gösterir. Aktarıcının serbest bir tutumla aktarma yapması hedef dilde daha anlaşılır ve ilgi çekici bir metin ortaya çıkarma niyetinde olduğunu düşündürülebilir. Ayrıca bu tutumla daha geniş bir okur kitlesine hitap ettiği sonucuna ulaşılabilir. Değiştirilen kelime veya mısralar hedef dilde genel olarak daha akıcı bir metin ortaya çıkarmıştır. Aktarıcı aynı zamanda bir şair olarak aktarmada kafiyeye ve redifleri gözetmiştir. Bu nedenle kafiyeye ve redif oluşturmak için de kelime ve mısra değiştirmeye sık başvurduğunu belirtebiliriz. Ayrıca yukarıda Gülsün Artık şiirinden örnek olarak verilen mısradaki “vahşi Rusya” ifadesinin “chor Rusiyasi” olarak aktarılması ve “kanlı taht” ifadesi aktarılırken “kanlı” ifadesinin eksiltilmesi, aktarıcının siyasi ve ideolojik bazı öğeler hususunda dikkatli ve titiz olduğunu düşündürülebilir.

Kelime eksiltme ve ekleme istatistiklerinin değiştirmeye oranla daha sınırlı kaldığı görülmektedir. Aktarıcının eksiltme yöntemine genellikle şahıs zamirlerinde, “da/de” ve “ki” bağlaçlarında, “bu, şu, o, her, bir...” gibi sıfatlarda başvurduğu görülmektedir. Ekleme yöntemine ise daha çok birebir aktardığı söz ya da söz öbeklerinden sonra açıklama ve destekleme mahiyetindeki ifadelerde rastlanır.

Şiir aktarmalarında kaynak metindeki anlamı hedef dile aktarmanın düz yazıya nazaran daha zor olacağını göz önünde bulundurarak Tahir Kahhar'ın çalışmasında kaynak metne sadık kalmakla beraber hedef metin odaklı bir aktarma yaptığı söylenebilir.

Kaynaklar

Alan, N. (2022). Bamsı Beyrek hikâyesinin Oğuz grubu Türk lehçelerindeki aktarmaları üzerine karşılaştırmalı bir inceleme. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Y. 11, S. 1, 36-56.

Babahan, M. Ş. (2013). Bir Özbek Aydını Tahir Kahhar. *Kardeş Kalemler Dergisi*, Y. 7, S. 79, 55-57.

Çalık, M. ve Sözbilir, M. (2014). İçerik Analizinin Parametreleri. *Eğitim ve Bilim*, Y. 39, S. 174, 33-38.

Doğru, M. (2018). "Türkiye'de Öğrenim Gören Özbekistanlı Öğrencilerin Türkiye Türkçesi Öğrenmede ve Türkiye'de Yaşamış Oldukları Sorunlar: Selçuk Üniversitesi Özbek Öğrenciler Örneği." *II. International Congress On Cultural Heritage and Tourism 3-5 Mayıs 2018 Taşkent-Özbekistan (ICCHT'2018)*. / Editörler: N. Uyanık vd. (Bölüm Yazarlığı; s. 10-21). ISBN: 978-605-7557-24-7, Konya, Eğitim Yayınevi.

Eker, S. (2015). *Lehçe İçi Aktarma Yöntemleri*, Ankara, Kesit Yayınları.

Kaplan, H. ve Peker, S. (2022). Kök Değerler Eğitimi Açısından Özbek Masalları. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi (AKEF) Dergisi*, Y. 4, S. 2, 426-444.

Odacıoğlu, C. ve Barut, E. (2018). Çeviri Usul, Strateji ve Yöntemleri zerine Bir Derleme. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, S. 11(XXXIV), 1363-1392.

Öztürk, R. (2016). *zbek Türkçesi El Kitabı*, Konya: Palet Yayınları.

Qahhor, T. (1997). *Mehmed Emin Yurdaqul Ey, Turk, Uyg'on*, Toshkent: Yozuvchi Nashriyoti.

Tansel, F. A. (1969). *Mehmed Emin Yurdakul'un Eserleri – 1 Şiirler*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Yavuz, E. (2018). “zbek Türkçesi-Türkiye Türkçesi Arasındaki Aktarım ve eviri Yazı Problemleri”, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 61, s. 215-253.

Yelok, V. S. (2014). “Türkiye Türkçesinden zbek Türkçesine Aktarma Meseleleri”, *Gazi Türkiyat*, S. 15, s. 67-86.

Yeşilçiçek, V. ve Sakallı, E. (2013). “Doęu Türkistan'dan Anadolu'ya Türk Şiirinde Bağımsızlık Metaforu: Uyan”, *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, Y. 1, S. 1, s. 135-143.

Yıldırım, A. ve Őimsek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

Etik, Beyan ve Açıklamalar

1. Etik Kurul izni ile ilgili;

Bu çalışmanın yazar/yazarları, Etik Kurul İznine gerek olmadığını beyan etmektedir.

2. Bu çalışmanın yazar/yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.

3. Bu çalışmanın yazar/yazarları kullanmış oldukları resim, Őekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.

4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.